

Gierik 71, juni 2001

Frans August Brocatus

OCHTENDBLAUW

de nacht verlaat de halsopening
van zijn hooggesloten kraag
in dit blauwe uur hervindt
de dag zijn vertrouwde vingers

knoop na knoop maken zij
de donkermantel open
halen licht uit binnenzakken
laten vinken uit de voering los

uit mijn slaap gekeerd
kijk ik naar jou en bewaak
de plooien in het laken

aan jouw geurlichaam beweeg ik
lichter liggend en handenlegend
vragend welke vinger op welke lippen.

GEHEIM GEDICHT

Ik verbrand de brieven
met bevestigende berichten,

het vuur in de woorden bewaar ik
in de asschuif van mijn schrijftafel.

Ik heb de sleutels in de blauwe
vaas met water en lelies gelegd,

roest krijgt niet meer de kans
want mijn handen knielen al,

bereiden zich voor op het bidden
aan haar heidens heilig lichaam.

Renaat Ramon

REBUTEN

Giordano Bruno (1548-1600)

Vierhonderd jaar geleden, op 17 februari 1600, stierf de Italiaanse filosoof en auteur Giordano Bruno op het Campo dei Fiori de vuurdood - *zijn tong vastgespijkerd aan een plank*. Giordano Bruno (doopnaam Filippo) werd te Nola bij Napels geboren in 1548, trad in 1563 toe tot de orde van Dominicanen, werd in 1572 priester gewijd, maar moest reeds vier jaar later, wegens zijn onverschrokken kritische houding een aanklacht wegens ketterij vrezend, de wijk nemen. Zijn omzwervingen brachten hem naar Genève waar hij in contact kwam met Calvijn, naar Toulouse waar hij filosofie doceerde, naar Londen en naar Wittenberg bij Luther. In Parijs had hij Aristoteles aangevallen en ook dat gold in die tijd als ketterij. Zoals alle grote mannen viel hij door verraad: een Venetiaans edelman, bedrogen in zijn verwachting door Bruno in occulte kennis te worden ingewijd, verried hem aan de inquisitie. In 1592 werd hij gevangen genomen; hij bleef opgesloten tot aan zijn dood op de brandstapel.

Bruno verdedigde niet alleen de kosmologische opvattingen van Copernicus, met name het heliocentrisme, hij trok ook de stoutmoedige consequentie: 'Wij zijn niet *meer* middelpunt dan enig ander punt in het heelal.' Hij ontwikkelde een pantheïstisch gekleurde natuurfilosofie waarin de kosmos werd gezien als een oneindig en eeuwig organisme waarvan alle onderdelen op zichzelf weer gehelen zijn. God, kosmos en materie vallen samen in dit systeem dat niet wordt beheerst door het dualisme van goed en kwaad, maar gedreven door de voortdurende wisselwerking van vorm en stof.

De Dominicanen waren niet alleen ijverige predikheren, zij waren ook gevreesde en rücksichtsloze inquisiteurs. Zij hadden grote belangstelling voor de geheugenkunst. Zo maakte Bruno in Napels kennis met de 'combineerkunst' of 'cirkelvormige theologie' van Raymundus Lullus. Voortbouwend op de 'Ars Raymundi' ontwierp hij (vrij ingewikkelde en door de kabbalistiek beïnvloede) mnemotechnische systemen, waarover hij (in het Latijn) een aantal boeken schreef. Die werken - waaraan in het gedicht *Giordano Bruno en de zwarte kunst van het geheugen* wordt gerefereerd - zijn slechts een onderdeel van zijn omvangrijke oeuvre dat ook o.m. toneelstukken bevat, maar enigszins in de schaduw van zijn fascinerende persoonlijkheid is gebleven. Hij stierf niet alleen omdat hij de moed had van zijn overtuiging en dat - anders dan Galilei - tot het bittere einde toe, maar ook waarlijk als 'martelaar voor de vrijheid van denken'.

Zijn dood heeft hem een standbeeld (op het Campo dei Fiori waar hij werd verbrand) en de roem bezorgd die hij reeds ruimschoots om zijn literair werk en zijn geniale inzichten had verdiend.

GIORDANO BRUNO EN DE ZWARTE KUNST VAN HET GEHEUGEN

voor Jaak Vanderpe

Misschien, Giordano, werd je gestraft
omdat je de kunst van het geheugen
hebt beoefend. Is dat geen zwarte kunst?
Duivelskunst? Het is niet toegelaten
alles te weten! Vroeg heb jij beseft
dat waarheid bestreden wordt - desnoods te vuur
en te zwaard. Daarom heb je je kennis
in beelden willen vastleggen:

Thetis verschijnt als de materie,
Apollo als vorm; Pan als de natuur,
Cupido als beweging... De tijd
hoort bij Saturnus, die met zijn sikkel
zwaait; op de ladder van Minerva
stapelen we soorten en ideeën, op Vesta...
Maar nee, laten we niet enumereren -
dat is een te vermoeiend procédé.
Laten we liever eens zien wat wij ons nog
van je leven herinneren.
Ook het geheugen is een vuur.

In Nola oogstten de boeren het graan
en Filippo's langzame ogen zagen
voor het eerst licht, vuur, een kruis
en een dominicaan.
In Napels heb je een witte pij gekregen
en hier hoorde je dat een hond
met een fakkel in zijn bek
de hele wereld in brand kan zetten.
Je was nog jong, Giordano,
en je vluchtte met het vuur.

In Génève heb je een enkel ogenblik
het koude vuur van Calvijn gevoeld.
En is het niet zo dat je in Parijs
aan de werkelijkheid twijfelde?
Dat de wufte koning Hendrik III
je heeft bewonderd - en weggepromoveerd?
Zo kwam je in Oxford - waar de zeer geleerden
alles wisten over het bereiden van bier
en niets over de vele zonnen die er zijn,
niets over de vele zonnen die één zon zijn.
Niets over Apollo die naakt
en triomferend door die kosmos raast,
ook zijn hoofd een zon.

Wandelend in Parijs, bestreed je Aristoteles
en je verkondigde de theorie
van de tegenspraak.

In Wittenberg, waar het vuur van het verzet brandde,
heb je De Toorts van de dertig Standbeelden geschreven,
het zegel van Phidias geslagen
en een zuil voor Zeuxis opgericht.

Je moet naar het Zuiden hebben verlangd,
maar in Venetië heb je het sombere gelaat
van de huichelaars gezien, gehoord
de vrome stem van het verraad.

In Rome, op het Campo dei Fiori,
werd het vuur op het hout gestapeld -
zo vergeet men het nooit. Vlammen
verstoorden de symmetrie van je lijf -
maar ook deze vlammen gaven licht.
Op dit Campo dei Fiori, Giordano,
zag je voor het laatst een kruis
en een dominicaan.
De akten zeggen dat je je hoofd
hebt afgewend.

AAN CLYTIA

Waarom Clytia, was je er weer niet?
Ik hou van je!
Ik weet het - dat is gauw gezegd.
Je hebt het druk, ik weet het.
Maar waarmee?
Heb je weer het oor geleend aan die vervelende vleiers
die je minacht naar je zegt,
maar wier woorden als nectar
voor je zijn, en als parelende wijn?
Heb je weer Elis ontvangen, die timide schurk,
die rond je hangt als een hongerige hond?
Of Primo? Ja, die man heeft dure kleren
en dure woorden. Alles, denkt hij, is te koop -
ook jij.
Helmut stinkt. Gajes is een ezel. Georg -
vertel me niet dat hij je met je poëzie heeft verrast.
Jouw gunsten moge hij genieten -
de muzen kennen hem niet.
En Simons gepommadeerde kop zou lijken
op het edele hoofd van de jongeling
dat Bronzino geschilderd heeft? -
ach, je weet wel beter, Clytia.
Bewonder je Celest omdat hij Jung
weet te citeren en twee Latijnse spreuken kent?
Hij probeert een verheven taal te spreken -
maar de zweren vreten aan zijn vlees.
Leo?! Nee, ach nee, laat hem sterven
in de dagen van Sirius.
Je zou ze allen kunnen regeren, Clytia,
met wensen, beden, bevelen -
in werkelijkheid regeren ze jou met hun vleierij.
Maar laat ik niet van die allertreurigste troep
een tragedie maken - een tragedie
waarin je slecht karakter - nee,
je gebrek aan karakter centraal zou staan.
Je bent dom, Clytia, als je vrijheid
met trouweloosheid verwacht.
Je bent ijdel, Clytia. Je bent harteloos.
Geen god zal zich ontfermen over jou,
zelfs ik niet - hoewel mijn liefde
eens de sterren bewoog.

AAN JULIUS MONTANUS

Sedert je in ongenade gevallen bent,
Julius, hoor ik niets meer van je. Ach,
ik weet wat je zeggen zal: ook zonder mij
vertrekt de wagen en wegen wij het vuur;
ook zonder mij zijn er dromen en is er dauw,
is er dauw en is er regen. Maar hoe graag
zou ik je nog eens horen voordragen
Julius, een duurzaam etmaal lang:
`Phoebus begint zijn gloeiend vuur te ontsteken,
de dag verbreidt zijn rode helderheid...'
Allen hebben naar je geluisterd, heel Rome:
senatoren, quaestors, pretoren, edielen
en sluikogende vrouwen met een open hart.
En de keizer! - Nee - laten we zwijgen
over Tiberius. Dan liever de redenaars:
Quintilius Varus met zijn al te zoute tong
en zelfs Marcus Vinicius, de zoon van de consul.
De stoïcijn Seneca, orator didacticus, zegt,
Julius, dat je `een redelijk goed dichter' bent.
Tja - voor Seneca gaat er nu eenmaal niets
boven redelijkheid. (En niets boven Nero,
al hield de retor niet van mensen
die bij het licht van fakkels leven...)
Julius Montanus, de herders hebben
hun kudden al op stal gezet. Ik groet je.
De vale vleugels van de lome nacht
bedekken reeds de schade van de dag.

Frederik De Preester

STUKJE PARADIJS

Ik denk aan Georges Brassens
`Un petit coin de parapluie contre un coin de paradis.
Elle avait quelque chose d'un ange.'

Ze is weg.
Ik drink koffie.
Ik ken haar niet.
Ik zal haar nooit kennen.

Ik denk aan Clara Haskin die piano speelt
aan vrienden die naar verre landen gingen
aan vrienden die ik gisteravond zag
aan vrienden die ik nooit had.

Ik heb nog veel te doen.
Brieven posten en brood kopen en werk zoeken.
Ik heb niets te doen.
Ik kijk aan het raam.
Ik zie mezelf voorbijgaan.

DROOGSEIZOEN

De aarde heeft dorst.
Het vee komt de huizen binnen.
Het vee zoekt water.
Maar wanneer de regen komt.

Een man heeft dorst.
Een man heeft het koud in de avond.
Het verlangen is verdord.
De maan houdt het water vast.
Maar wanneer de regen komt.

Wanneer de regen komt
gaan vreemde bloemen bloeien.
Dieren zullen drinken en
dronken worden.
Jij
zal die jurk dragen.

Ik wil jou.

Wanneer de regen komt
zullen we traag bewegen als zwemmers
gaan we drinken tot we water worden
wanneer de regen komt.

Rose Vandewalle

WAAR MEN HAAR LIET RELIKWIE

AL STRIJKENDE plots dat benauwde au
alsof haar lichaam zich strekt
verstijft onder mijn handen
haar nachtkleed verandert in lijkwade
in mijn keel een schreeuw die niet weg kan

hoe lijfelijk de dood reeds aanwezig
nog voor dat hij opduikt

WIE WEET reist ze telkens terug
in de tijd toen het bestaan
nog zorgeloos leek

wie weet springt ze opnieuw
over beken klimt ze in bomen
steekt haar tong uit
van achter hoeken en hagen

net als toen vrij van kommer
is ze wie weet weer gelukkig

haalt ons aan heeft ons lief
omhelst al wie haar nabij komt

in dit huis valt alom liefde
met tere vingers te rapen

WE DRINKEN samen koffie
maar zij is alweer afwezig
opgejaagd orakelt ze
de koeien moeten nog op stal
vraagt wie deze klus zal klaren

ik paai haar maar zeg dat ik
o wat is ze opgelucht
een ogenblik later neemt ze
evenwel de draad weer op
dat ze er graag bij was geweest

ik zal u roepen kaats ik de bal terug
alsof mijn stem die van een ander was
ze kijkt me dankbaar aan
terwijl ik paf sta van mezelf
hoe ik plots zo hard heb leren liegen

de koeien immers zijn al lang vergaan
en het oude hof heet nu fermette

ZE WIL weg uit haar rolstoel
ook al kan ze niet lopen
ze wil uit de gang
uit het home waar
men haar liet relikwie

of ze met opzet of niet
aanbotst tegen muren
of ze gilt of gal spuwt
men laat haar tekeer gaan
heel alleen met zichzelf

men wacht al zo lang op haar dood
cirkelen alras de gieren
genadeloos azend op haar kadaver

WANNEER de vrouwenarts haar ophaalt
wil ze vooraf haar hoed uit vossenpels
weer op haar hoofd

ook al is het binnen broeierig heet
laat hij haar begaan loopt voor haar uit
terwijl hij doodleuk een deuntje fluit

waar ze het net tevoren had over
niet meer weten niet meer kunnen
over doodgaan zelfs
lacht ze alweer geheel ontspannen

broekje uit, zegt hij
wijst haar het kleedhok aan
vriendelijk klinkt het
op het randje van clownesk

het dringt niet tot haar door
ik moet het in haar plaats
één voor één haar kleren uit
verschrikkelijk onbeendig
en nog steeds onzeker over dingen
die voor het eerst gebeuren

haar hoed mag pas het laatst
de wrevel steekt zijn kop weer op
hoe sta ik hier nu, mort ze
`t is niets, stel ik haar gerust
het duurt maar echt heel even

au, klaagt ze terwijl de arts
met zijn alaam haar voorzichtig penetreert
en ik haar zoen mijn eigen tranen weg
tegelijk met aarzelende hand
doorheen haar haren strijk
doorheen de wirwar in ons hoofd

o.k., alles prima
u mag de hoed weer op, besluit de arts
doet haar even later uitgeleide
en lacht haar leutig toe

Ria Scarphout

Mijn huis uit

NAMIDDAGTHEE

`Voilà,' zei Madame la Comtesse,
op de dinsdagnamiddagthee,
`Il faut vivre comme père et fille,
être très gentille avec lui
et puis, si vous avez besoin d'un amant,
prenez le, je l'ai fait aussi.'
Ze stond op
laveerde door de gang
en zei aan de deur
van de bibliotheek:
`Tout est en ordre, tu sais, Jan'
en ze voer als de Townsend
tussen Dover en Oostende
mijn huis uit.

DE VRUCHTGEBRUIKER

U heeft zestien ramen, mevrouw,
zei de commissaris,
sla er acht van stuk,
de vruchtgebruiker
moet ze laten herstellen,
daarna laat U de voordeur wegnemen,
de achterdeur en de garagepoort,
de vruchtgebruiker moet alles vervangen
en, mevrouw, kauwt U kauwgum?
dan kan U die, goed gemalen,
in alle sloten steken:
kan noch binnen
noch buiten.

TRIPTIEK MINNAARS

Van de eerste
beheld ik het drama
en de verbijstering.

Van de tweede
een erudiete verdwazing
waar ik liefde hoopte.

Van de laatste
een fluitje
van een cent.

Eric Brogniet

DE VERZOEKING VAN SINT-ANTONIUS

(vertaling: Guy Commerman)

LIGGEND en alleen in de uithoek van de woestijn
En afgesloten van het dwingend verlangen
Liet hij langs zijn zanderig gewonde
Lippen de zucht ontglippen

Zijn monnikspij verscheurd, zijn buik
Verteerd door honger, zijn schedel bezaaid
Met twijfel, pijn, verdriet
Hebben hem niet beveiligd tegen het venijn

Dat de strenge stiltes bezinken
In de ziel van hen die het leven
Onder zijn liefdeskwelling deden barsten

Nogmaals het vlees, het verheerlijkte vlees
Dat veraf de Dood weerhoudt, het zegevierende lichaam
Dat zieltoegt, bliksemend, op de loer, dit stromend bloed

HIJ ZAL voortdurend neerstorten
De verscheurde kluizenaar
Zijn krampachtige val
Zal verteerde zon zijn

Door een schitterend zwart
De extase, de blinde kwellung
Zoals vlak voor de calvarieberg
De vrouw verlangend

Om met haar lippen te raken
De bebloede voeten van de veroordeelde

IN ZIJN weggerukte linnen
Blijft zijn hart afwezig
En slaat nog harder
Niets zal

Het spaarzame bloed hinderen
Dat met zijn bliksems zuivert
Niet met gebeden houdt men
Het verstand vrij van ontsporingen

En het is niet de verwijdering
Waarin oog en lip verward
Door vloek en licht
Die zijn gedachten zal uitdragen

Maar in de schandelijke en kwetsbare schoonheid
Van een lichaam verheven door genot
Dat zich geeft als de dood
En vloeit als het leven

BOETEGORDEL en -kleed vergeten
Die zijn vlees verscheuren, zijn wonden
Drinkend aan de open vrouw, likkend
De puberale gleuf, de kelk
Vol met brandende verlangens
Die bloeden als een belediging
(Deze vlammeende vuurhaard
Was niet degene die Mozes had gezien)
Met een ongehoorde stilte hoort hij
De geluiden, het leven met zijn schaduwzijden
Zijn hart, zijn gefolterde ziel

Het is het bloed, rood als de zee
Dat aan zijn slapen bonst, zijn denken bevloeiend

LEVEND in deze woestijn zonder bakens
Begoocheld door hallucinerd licht en schittering
Dacht hij grenzen op te heffen
En zich te verliezen in de moeë en ijdele wereld

Hij ervoer aan het einde van zijn afwezigheid
Slechts sterren in vuur en vlam
Die in de dreigende lage hemel
Samen met de droombeelden rondtollen

Niemand zal zijn aanbidding beantwoorden
De ruimte geeft haar geheimen niet prijs
Waar zelfs de dieren zonder hopen
Wegknijpen onder een zwijgende zon

DIT VERRAAD doordringend
Dat hem door de zandheuvels laat ploegen
Zal hij de onzekerheid zegenen, het verlies
Zonder einde dat hem verplettert

Hij zal nóg in deze eenzaamheid
Moeten wegzinken
En van het bittere genot
De bodem moeten drinken, de dood

In deze schoot verwoest
Door de beroezende slaap van de rede
Zal zijn geweten sidderen

Hij draagt als een engel gewond
Door het absolute de krans rond zijn hoofd
Het vuur van een zachte inkerving

ZONDER woorden, zonder wapens
Om de kwalen te bezweren
Waar allen zich in wentelen
Verliest hij voor lange tijd vaste voet
En zal hij zich te slapen leggen o edel zwijn
In zijn ontlastingen
Zonder te weten dat in deze overgave
Heiligheid schuilt
Noch dat een bevredigde ziel
Heerlijkheid zal baren
Uit al haar gebreken

WANNEER in zijn woestijn
De middag van zijn schaduw
De zee doordrenkt

Stapt hij strompelend
En verdwaasd omdat hij
Voor verlangen zijn hart
Had geopend en verschroeid

O eeuwige reiziger
Door niets gehinderd
Zijn leed gekerfd door liefde
Is verlosser van alle smarten

Zon met het uiterste duister verbonden
Eeuwig stof
Waarin de blankheid waait

EEN EENZAME bewandelt verworpen de wegen
Waar een zwavelachtige zomer brandt
Ver van de menigte, ver van de steden
De enige op wie het verbodene weegt
De enige van wie de nacht
Onze dag verlicht

